

ПРОБЛЕМИ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ГАЛУЗІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну суттєво вплинуло на економічну активність країни, що спричинило скорочення реального ВВП, зростання інфляції, порушення торгівлі, та, як наслідок, – зростання бюджетного дефіциту. Війна Росії проти України спричинила значні людські втрати, масове переміщення населення та серйозні пошкодження інфраструктури, що суттєво змінило умови життя українців і значно вплинуло на розвиток кожної галузі, включаючи фармацевтичну.

Фармацевтична галузь є стратегічно важливою, особливо в умовах війни, оскільки доступ до ліків є критичним для збереження здоров'я та життя людей, як військовослужбовців, так і цивільного населення. У зв'язку з цим фармацевтичним компаніям довелося швидко адаптуватися до нових викликів, керівникам – реагувати на зміни, а працівникам – забезпечувати ліками населення, іноді ризикуючи власним життям. У результаті повномасштабного вторгнення багато фахівців були змушені евакуюватися в безпечніші регіони України або навіть за її межі. Деякі фармацевтичні компанії припинили свою діяльність, деякі склади лікарських препаратів були вщент знищені, а багато аптек залишилися на окупованих територіях. Усе це мало серйозний вплив на фармацевтичний ринок загалом [1, с. 203].

Згідно з даними ООН, після початку повномасштабного вторгнення евакуювалося з України 10,3 млн осіб. Споживачів зменшилося, а запаси готової продукції були достатні, щоб закрити потреби тих, хто залишився. Три чинники, завдяки яким фармацевти змогли вистояти, а населення - отримувати обов'язкові засоби для лікування, пов'язані зі стабільним розвитком фармацевтичної галузі на 10–12% впродовж року протягом останніх п'яти років напередодні повномасштабної вторгнення. Серед цих факторів можна виокремити:

1. Великі інвестиції у логістику та власне виробництво, які забезпечили імпортозаміщення;
2. Потреба в медичних засобах під час дії воєнного стану, яка дала поштовх вітчизняним фармаковиробникам можливість проявити себе;
3. Вдале стратегічне планування, проведене напередодні 24 лютого 2022, дало позитивну реакцію на кризову ситуацію.

У перші дні війни спостерігався різкий зріст попиту на лікарські засоби: в умовах невизначеності люди формували собі запас, а волонтери активно здійснювали закупівлю медикаментів за запитами. Однак з початку березня 2022 продажі знизилась та стали від'ємними. Попит збільшився на неврологічні та знеболювальні препарати, протиревматичні, кардіопротектори та протизапальні засоби. Після 24 лютого споживання вітчизняних препаратів збільшилося, оскільки вони мають доступну ціну порівняно з імпортними аналогами [2].

Як вистояли і працюють виробники?

В Україні на даний момент функціонує понад 100 фармацевтичних заводів. В умовах війни фармвиробники не лише вистояли, але й збільшили свої довоєнні обсяги, а також активно допомагають армії, лікарням та волонтерам. Так, «Фармак» і «Дарниця», підприємства яких розташовані в Києві, відновили роботу своїх цехів на 100%.

Українська фармацевтична компанія «Фармак» призупинила роботу з 24 лютого, через знищення окупантами центрального складу з готовою продукцією на 1,5 млрд грн у Київській області, але потім виникла нагальна потреба відновити асортимент. Саме тому вже 8–9 березня 2022 року підприємство знову почало працювати.

Навіть у перші дні війни виробництво «Дарниці» не припиняло роботу, оскільки компанія заздалегідь підготувала запас сировини ще у січні-лютому, тому у березні вдалося виготовити лікарську продукцію на 60%, а у квітні – на 100% від довоєнного рівня.

На території України немає виробничих потужностей міжнародної компанії Teva. Вона імпортує понад 200 видів лікарських препаратів з країн Європейського Союзу та Ізраїлю. Представники українського підрозділу компанії «Тева Україна» повідомили, що у перші тижні вони використовували альтернативний склад на заході країни та змінили логістичні маршрути.

Переорієнтація на воєнні потреби Фармацевтична компанія «Фармак» перш за все спрямувала свої зусилля на виробництво лікарських засобів, забезпечуючи потреби населення та армії знеболювальними, кровоспинними, засобами для наркозу, препаратами для невідкладної госпіталізації та медикаментами для лікування хронічних захворювань.

У партнерстві з МОЗ та РНБО, фармацевтична компанія «Дарниця» у квітні 2022 зареєструвала препарат для захисту населення від радіаційного впливу, відомий як «Калій йодид-125-Дарниця». Підприємство передало МОЗ 5,25 мільйонів доз цього препарату на суму близько 70 мільйонів гривень з першої виготовленої партії. Загалом компанія вже виготовила понад 12 мільйонів доз калію йодиду [3].

Пріоритетна галузь

На початку війни стало очевидним, що фармацевтика є такою ж важливою стратегічною галуззю для національної безпеки, як і військово-промисловий комплекс. Тому, наприкінці липня 2022 року Кабінет Міністрів вніс фармацевтику до переліку пріоритетних галузей для економіки, зокрема для стимулювання інвестицій у її розвиток. Один із інструментів цього заходу - надання податкових пільг на R&D, впровадження нових технологій та локалізацію передових препаратів. Крім цього, розглядаються державні програми для стимулювання розвитку галузі, зокрема для збільшення кількості робочих місць.

У компанії «Артеріум» стверджують, що національним виробникам саме зараз потрібна державна підтримка. Ефективним кроком було б впровадити механізми нетарифного обмеження імпорту для продукції, яка виготовляється в Україні. Прикладом такої ініціативи є закон Buy American Act у США, який віддає перевагу американським товарам під час державних закупівель. Українські фармацевтичні компанії готові до подібного співробітництва. Наприклад, вони можуть постачати близько 70% препаратів з Національного переліку основних лікарських засобів з доведеною ефективністю. Ці препарати гарантовано можуть надаватись державою населенню безкоштовно, раціонально використовуючи державний бюджет.

Надання Україні статусу кандидата на вступ до ЄС у найближчі роки відкриває унікальні можливості для фармацевтичної галузі, оскільки це сприяє поступовій ліквідації перешкод для українських лікарських засобів на європейському ринку. Українські виробники мають що запропонувати своїм європейським партнерам. Згідно з прогнозами аналітичних агентств Європи, протягом найближчих 5-7 років у країнах ЄС очікується зростання попиту на лікарські засоби для різних напрямків лікування, зокрема онкології, імунології, серцево-судинних захворювань та нервової системи. Прогнозується, що до 2026 року фармацевтичний ринок ЄС за основними терапевтичними напрямками зростатиме на 6-9%, а ринки онкології та імунології — навіть на 9-12%. Це більш ніж помітний приріст [4].

Отже, загальна ситуація демонструє, що фармацевтичний ринок утримується і, незважаючи на труднощі, продовжує функціонувати в умовах кризи, забезпечуючи ліками як армію, так і цивільне населення, а також налагоджуючи нову складну логістику.

Фармацевтичні компанії, які діють на території країни, проявили неабияку витримку, адаптуючись до складних умов та забезпечуючи необхідні ліки для населення та армії. Підготовка до можливого песимістичного сценарію після отримання інформації від іноземної розвідки, систематичні інвестиції у власне виробництво та логістику для зменшення залежності від імпорту, високий попит на продукцію під час війни, а також професійність виробників сприяли стійкості фармацевтичної галузі під час негараздів війни та її подальшому розвитку. Активна урядова підтримка та зміцнення національної безпеки стали ключовими факторами, які дозволили фармацевтичній галузі протистояти випробуванням війни та продовжувати розвиватися.

Фармацевтична галузь має потенціал для подальшого зростання, особливо з урахуванням можливості надання Україні статусу кандидата на вступ до ЄС. Це відкриє нові можливості для експорту українських ліків на європейські ринки і сприятиме подальшому розвитку галузі.

Список використаних джерел

1. Попова І. А., Демченко Н., Швед А. Б. Тенденції розвитку фармацевтичного ринку України в умовах воєнного стану. *Бізнес Інформ*. 2023. Т. 4, № 543. С. 203–209.
2. Як фармацевти встояли під час війни і на що розраховують тепер | Фармак. *Фармак*. URL: <https://farmak.ua/publication/yak-farmaceviti-vstoyali-pid-chas-vijni-i-na-shho-rozrahovuyut-teper/> (дата звернення: 27.03.2024).
3. Фарма під час війни: переорієнтація з антиковідних на кровоспинні, зруйновані склади та міграція провізорів | *Mind.ua*. URL: <https://mind.ua/publications/amp/20248405-farma-pid-chas-vijni-pereorientaciya-z-antikovidnih-na-krovospinni-zrujnovani-skladi-ta-migraciya-pro> (дата звернення: 28.03.2024).
4. Партнерський проєкт: Як фармацевти встояли під час війни і на що розраховують тепер. *НВ Бізнес*. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/markets/yak-ukrajinskiy-farmacevtichniy-rinok-ta-apteki-protistoyat-vtorgnennyu-rf-50270497.html> (дата звернення: 28.03.2024).